

<http://dx.doi.org/10.18778/1733-3180.17.06>

PIOTR ZIERKE

Zakład Architektury Miejsc Pracy i Rekreacji
Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego
Wydział Architektury
Politechnika Poznańska

6 TRADYCYJNA ARCHITEKTURA GOŁĘCZEWA I JEJ WPLYW NA ZABUDOWĘ WSPÓŁCZESNĄ

TRADITIONAL ARCHITECTURE OF GOŁĘCZEWO AND ITS IMPACT ON CONTEMPORARY BUILDINGS

Artykuł wpłynął do redakcji 23.12.2015; po recenzjach zaakceptowany 17.08.2016.

Zierke P., 2016, *Tradycyjna architektura Gołęczewa i jej wpływ na zabudowę współczesną*, [w:] Bartosiewicz B. (red.), *Tendencje w rozwoju gospodarczym i przestrzennym małych miast w Polsce. Trends in economical and spatial development of small towns in Poland*, „Space – Society – Economy”, 17, Institute of the Built Environment and Spatial Policy, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 101–113.

*Dr inż. arch. Piotr Zierke, Zakład Architektury Miejsc Pracy i Rekreacji, Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego, Wydział Architektury, Politechnika Poznańska, ul. Nieszawska 13C, 61-021 Poznań
e-mail: piotr.zierke@put.poznan.pl*

Zarys treści

Praca prezentuje wyniki badania dotyczącego tradycyjnej architektury w miejscowości Gołęczewo koło Poznania oraz jej wpływu na zabudowę współczesną. Analiza, która stanowi jeden z etapów badań nad architekturą wernakularną Wielkopolski została przeprowadzona w oparciu o autorską metodę badawczą, pozwalającą na waloryzację budynków na podstawie parametrów ich formy architektonicznej oraz usytuowania. Jej głównym celem było zdefiniowanie tradycyjnych elementów architektury w danej miejscowości oraz skonfrontowanie ich z nowoczesnymi formami spotykanymi w budynkach mieszkalnych powstałych po II wojnie światowej. Przedmiotem badań było także określenie relacji między architekturą tradycyjną i współczesną oraz poszukiwanie najlepszych przykładów nowoczesnych budynków, które odwołują się do

lokalnych tradycji budowlanych. Autor pracy poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy w dobie ogólnie dostępnych katalogów domów typowych oraz nie zawsze wystarczających wytycznych zawartych w aktach prawa miejscowego, budynki współczesne odwołują się swoimi formami do tradycyjnej architektury regionu.

Keywords

Tradycyjna architektura, dziedzictwo kulturowe, tożsamość architektoniczna, wieś.

6.1. WPROWADZENIE

Aglomeracja poznańska jest obecnie miejscem wzmożonego rozwoju budownictwa mieszkaniowego spowodowanego migracją ludności z Poznania na tereny powiatu poznańskiego¹. Duży wzrost liczby mieszkańców niesie za sobą problemy infrastrukturalne, społeczne, ekologiczne, ale także i przestrzenne, gdyż nowe budynki często powstają w oderwaniu od tradycyjnych struktur architektonicznych i urbanistycznych rejonu lokalizacji. Stwarza to poważne zagrożenie zaniku lokalnych tradycji budowlanych oraz utraty wielowiekowej spuścizny architektonicznej podpoznańskich miast i wsi. Badania autora pracy wychodzą naprzeciw powyższym problemom poprzez poszukiwanie tradycyjnej architektury powiatu poznańskiego oraz ukazywanie jej wpływu na zabudowę współczesną, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej dynamicznie rozwijającego się w ostatnich latach budownictwa mieszkaniowego. Głównym celem niniejszego opracowania jest jednak zdefiniowanie tradycyjnych elementów architektury miejscowości Gołęczewo oraz skonfrontowanie ich z nowoczesnymi formami spotykanymi w budynkach mieszkalnych powstałych po II wojnie światowej.

Istnieje wiele opracowań, których przedmiotem jest tradycyjna architektura Wielkopolski. Jedną ze starszych tego typu publikacji, jednak wciąż nieocenioną pod względem merytorycznym jest *Kultura ludowa Wielkopolski* (Burszta 1964). W ostatnich latach opublikowano kilka interesujących opracowań, których tematem było dziedzictwo architektoniczne Wielkopolski oraz zabudowa tradycyjna – jej stan, ochrona i zagrożenia związane z dynamicznym rozwojem nowoczesnego budownictwa. Wśród najciekawszych prac można wymienić: *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej* (Raszeja, Wilkaniec, de Mezer 2010) oraz *Dziedzictwo wsi wielkopolskiej – stan zachowania, zagrożenia oraz działania zmierzające do jego ochrony* (Palacz 2012). Powyższe publika-

¹ Według danych zawartych w *Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej* w latach 1999–2010 ubytek ludności w Poznaniu wyniósł 31 tys., podczas gdy w powiecie poznańskim przyrost osób zameldowanych wzrósł o 66 tys.

cje dotyczą szeroko pojętej problematyki tradycyjnej architektury Wielkopolski, często konfrontując je z budownictwem współczesnym i związanymi z nim problemami. Tematyką tą zajmowali się także w minionych latach m.in.: R. Berek (2002), W. Bonenberg, P. Zierke (2014), R. Graczyk (2005, 2015), J. Kaszuba (2012), J. Matuszek (2002), E. Raszeja (2002), P. Szwiec (2009) i P. Zierke (2015). W odróżnieniu od powyższych opracowań, autor niniejszej pracy dąży do sformułowania metody badawczej umożliwiającej określenie siły oddziaływania architektury tradycyjnej na zabudowę współczesną. W tym celu poszukuje elementów charakteryzujących bryłę budynków, których cechy mogą być w łatwy sposób definiowane i waloryzowane, także przez osoby nie będące specjalistami w dziedzinie architektury. Ich sklasyfikowanie będzie niezbędne do przeprowadzenia analizy porównawczej.

Opisany w niniejszym opracowaniu pierwszy etap badania przeprowadzony został w latach 2014–2015 na terenie Gołęczewa – miejscowości położonej około 10 km na północ od Poznania. Na początku XIX wieku dobra gołęczewskie zostały wykupione z rąk polskich przez Pruską Komisję Osiedleńczą. W latach 1902–1906 wybudowano na nich ponad 40 budynków, które miały tworzyć modelową wieś pruską i były zasiedlane jedynie przez obywateli Niemiec. Budynki, w których dominuje kolorystyka pruska (wykorzystywanie białych i jasnobezwowych elewacji, czerwonych, czarnych i grafitowych dachów) formują zagrody osadnicze usytuowane głównie wzdłuż ul. Dworcowej (fot. 1 i 2) oraz w mniejszym stopniu wzdłuż ul. Tysiąclecia i ul. Lipowej. W 1981 roku 23 zagrody osadnicze, 15 domów mieszkalnych i 3 budynki użyteczności publicznej zostały wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, który od 1991 roku uzupełnia obojętnie z salą taneczną zlokalizowaną przy ul. Dworcowej 46. W chwili obecnej centralna część miejscowości zachowała, pomimo nieznacznej przebudowy niektórych budynków, oryginalny wyraz i stanowi spójną całość. Choć zabudowa Gołęczewa nie reprezentuje architektury rdzennie polskiej, to jest przykładem spuścizny kulturowej Wielkopolski, a ze względu na fakt, że posiada największą liczbę obiektów mieszkalnych wpisanych do rejestru zabytków spośród wszystkich wsi powiatu poznańskiego, stosunkowo łatwo można scharakteryzować jej tradycyjną zabudowę, a przez to stanowi doskonałą bazę do sprawdzenia metody badawczej opracowanej przez autora. Duży rozwój budownictwa powojennego lat 60., 70. i 80. XX wieku oraz przełomu XX i XXI wieku pozwala także na skonfrontowanie zabudowy tradycyjnej i współczesnej oraz na zdefiniowanie stopnia zachowania lokalnych tradycji budowlanych w architekturze nowoczesnej.

Ze względu na trudności ze zdefiniowaniem obiektów tradycyjnych, dla celów badawczych przyjęto, że będą nimi budynki znajdujące się na terenie Gołęczewa i wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Przyjęto także, że obiektami współczesnymi są budynki powstałe po roku 1945.

Fot. 1. Zabytkowy dom w Gołęczewie, ul. Dworcowa 30
fot. Piotr Zierke

Fot. 2. Zabytkowy dom w Gołęczewie, ul. Dworcowa 36
fot. Piotr Zierke

6.2. METODA BADAWCZA

Zaprezentowana w pracy analiza opiera się o autorską metodę badawczą, polegającą na zdefiniowaniu i sklasyfikowaniu elementów składowych form budynków i małej architektury, które stanowią dziedzictwo budowlane i architektoniczne regionu. Analiza została przeprowadzona w oparciu o badania ankietowe, kwerendę terenową i internetową obiektów, analizę fotograficzną oraz studia literatury przedmiotu. Badanie dotyczy dwóch typów budownictwa – tradycyjnego i współczesnego, które w trakcie prac scharakteryzowano, a następnie dokonano waloryzacji elementów brył budynków obu typów według tej samej metody badawczej.

Model badawczy obejmuje sumaryczne zestawienie wartości przyporządkowanych poszczególnym elementom formy architektonicznej pomnożonych przez współczynniki ważności tych elementów.

Ustalono, że przedmiotem szczegółowej analizy będą 22 elementy architektoniczne i urbanistyczne charakteryzujące poszczególne budynki tradycyjne i współczesne. Elementami tymi są: układ budynku w stosunku do drogi, kształt rzutu budynku, liczba kondygnacji, proporcje wysokości ściany kalenicowej do wysokości dachu, proporcje szerokości budynku do jego długości i wysokości, kąt pochylenia połaci dachowej, rodzaj dachu, materiał pokrycia dachowego, kolor pokrycia dachowego, materiał wykończeniowy ścian zewnętrznych, kolor ścian zewnętrznych, występowanie cokołu, materiał wykończeniowy cokołu, kolor cokołu, konstrukcja budynku, materiał stolarki okiennej i drzwiowej, kolor stolarki okiennej, proporcje okien, kolor drzwi wejściowych, okap, charakterystyczny detal oraz materiał wykończeniowy płotu.

Aby skompletować metodę badawczą oraz zobiektywizować wyniki analizy należało określić współczynniki ważności wyżej wymienionych elementów. Współczynniki te obrazują wpływ poszczególnych elementów na fakt odwołania się budynków do tradycyjnej architektury regionu, a ich wartości ustalono w następstwie badania ankietowego. Zostało ono przeprowadzone na grupie 37 architektów i studentów Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, którzy w ramach zajęć z Projektowania Architektury Wiejskiej zajmowali się problematyką oddziaływania tradycyjnych form architektonicznych na budownictwo współczesne. Respondenci mieli przyporządkować badanemu elementowi wartość od 0–3 określającą jego wpływ na odwołanie budynku do architektury tradycyjnej. Wartość 3 oznaczała wpływ bardzo duży, decydujący o odwołaniu, 2 – wpływ duży, 1 – wpływ mały, 0 – brak wpływu na odwołanie do tradycyjnej architektury. W wyniku przeprowadzonych ankiet uzyskano współczynniki, w których wartość 1 oznaczała element o największym wpływie na odwołanie do tradycyjnej architektury, a wartość 0 – element nie mający żadnego znaczenia. Uzyskano następujące współczynniki dla danych elementów w kolejności malejącej:

- 0,872 – rodzaj dachu²,
- 0,763 – kąt pochylenia połąci dachowej,
- 0,761 – liczba kondygnacji budynku,
- 0,711 – materiał wykończeniowy ścian zewnętrznych,
- 0,703 – układ budynku w stosunku do drogi,
- 0,675 – proporcje wysokości ściany kalenicowej do wysokości dachu,
- 0,658 – kształt rzutu budynku,
- 0,581 – kolor ścian zewnętrznych,
- 0,530 – charakterystyczny detal,
- 0,518 – kolor pokrycia dachowego,
- 0,518 – konstrukcja budynku,
- 0,496 – proporcje szerokości budynku do jego długości i wysokości,
- 0,491 – materiał stolarki okiennej i drzwiowej,
- 0,479 – proporcje okien,
- 0,479 – okap,
- 0,456 – kolor stolarki okiennej,
- 0,427 – materiał pokrycia dachowego,
- 0,368 – materiał wykończeniowy płotu,
- 0,342 – kolor drzwi wejściowych,
- 0,308 – występowanie cokołu,
- 0,239 – materiał wykończeniowy cokołu,
- 0,225 – kolor cokołu.

W następstwie uzyskania powyższych współczynników przystąpiono do kwerendy fotograficznej Gołęczewa, obejmującej zarówno obiekty zabytkowe, przedwojenne budynki niewpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, jak i obiekty wybudowane po II wojnie światowej. Zgromadzono bogatą dokumentację fotograficzną wykonaną w większości przez autora, ale także uzyskaną za pomocą programu Google Street View, co potwierdziło przydatność ogólnodostępnych danych internetowych do celów badawczych. Scharakteryzowano większość elementów formy architektonicznej budynków objętych analizą,

² Aby lepiej unaocznic sposób przeprowadzenia analizy, poniżej przedstawiono sposób obliczenia współczynnika określającego wagę elementu „rodzaj dachu”. W 39 ankietach respondenci przyporządkowali temu czynnikowi 28 razy wartość 3 oznaczającą bardzo duży wpływ elementu na odwoływanie do tradycji, 8 razy wartość 2 (wpływ duży), 2 razy wartość 1 (wpływ mały) oraz 1 raz wartość 0 (brak wpływu). Po zsumowaniu wszystkich ocen przyporządkowanych elementowi „rodzaj dachu” przez respondentów otrzymano wartość 102. Maksymalną wartością, jaką dany element mógłby uzyskać w wyniku badania jest 3×39 ankiet = 117. Aby wartości przedstawić w bardziej czytelnej skali od 0 (wpływ minimalny) do 1 (wpływ maksymalny), uzyskaną wcześniej wartość 102 podzielono przez 117 (odpowiadającą w docelowej skali wartości 1). W ten sposób ustalono ostateczną wartość współczynnika 0,872.

a następnie ustalono, które z nich (w przypadku obiektów zabytkowych) składają się na elementy tradycyjnej architektury. W oparciu o wyniki tej części analizy uzyskano dane niezbędne do badania budynków współczesnych.

W następnej kolejności ustalono skalę wartości dla elementów zgodnych z tradycją budowlaną Gołęczewa oraz elementów niezgodnych. Elementom zgodnym przyporządkowano wartość 1, natomiast niezgodnym -1. W przypadku nieustalonych elementów przyporządkowano wartość 0. W przypadku elementów składających się z kilku składowych (np. proporcji szerokości budynku do jego długości i wysokości) ustalono, że możliwe będzie przyporządkowanie wartości 0, gdy jedna ze składowych odwołuje się do tradycyjnej architektury (wartość 0,5), a druga nie (wartość -0,5). Jednocześnie w przypadku uzyskania tylko jednej składowej z dwóch elementów, przyporządkowywano wartość 0,5 lub -0,5. Następnie powyższe wartości mnożono przez uzyskane wcześniej współczynniki, a wyniki iloczynów sumowano, otrzymując wartości obrazujące stopień odwołania danego budynku do tradycyjnej architektury. Maksymalną wartością, którą budynek mógł uzyskać (pełna zgodność z budynkami tradycyjnymi) było 11,6, natomiast minimalną -11,6.

6.3. ANALIZA TRADYCYJNEJ ZABUDOWY GOŁĘCZEWA

W rejestrze zabytków województwa wielkopolskiego znajdują się 43 budynki z Gołęczewa. Trzydzieści dziewięć z nich to budynki mieszkalne (często wchodzące w skład większych zagród), natomiast cztery – budynki użyteczności publicznej. Z analizy zostało wyłączonych sześć obiektów (do dwóch nie uzyskano dostępu, jeden nie istnieje, a trzech nie udało się zlokalizować – prawdopodobnie także nie istnieją). W następstwie przeprowadzonej kwerendy określono, że budynki zabytkowe na terenie Gołęczewa charakteryzują się następującymi cechami:

a) czternaście obiektów było usytuowanych w sposób kalenicowy do ulicy, dziesięć – szczytowy, natomiast trzynaście posiadało zarówno elementy usytuowane szczytowo, jak i kalenicowo lub było zlokalizowanych na działkach narożnych;

b) dwadzieścia osiem z analizowanych budynków miało prostokątny kształt rzutu, czasami uzupełniony niewielkimi dobudówkami; jedynie pięć budynków posiadało dwa skrzydła ustawione w kształcie litery L oraz jeden – rzut w kształcie litery T; pięć obiektów miało rzut złożony;

c) dwadzieścia siedem spośród badanych obiektów miało dwie kondygnacje nadziemne składające się z parteru oraz poddasza użytkowego; taki układ spotykano w większości w budynkach mieszkalnych (sześć obiektów mieszkalnych posiadało trzy kondygnacje); zabytkowe obiekty użyteczności publicznej składały się zwykle z jednej (stacja kolejowa i remiza straży pożarnej) lub z trzech kondygnacji z poddaszem użytkowym (dom gminny ze szkołą oraz zajazd);

d) ustalono najczęściej spotykane proporcje szerokości budynku do jego długości i wysokości oraz charakterystyczne proporcje wysokości ścian kalenicy do wysokości dachu;

e) trzydzieści trzy spośród trzydziestu dziewięciu obiektów zabytkowych posiadało kąt połaci dachowej zbliżony do 45°;

f) najczęściej spotykanym rodzajem dachu był dach dwuspadowy (występujący w dwudziestu czterech budynkach) oraz naczółkowy (w czternastu budynkach); rzadziej spotykane były dachy czterospadowe (trzy obiekty, zwykle użyteczności publicznej), mansardowe (dwa obiekty) i pulpitowe (jeden obiekt);

g) prawie wszystkie analizowane obiekty były kryte dachówką (zawsze w kolorze grafitowym lub pomarańczowym); jedynie dwa obiekty były kryte blachą i jeden papą;

h) ściany są zwykle tynkowane (trzydzieści trzy obiekty), czasami dopełnione elementami drewnianymi wynikającymi z zastosowanej konstrukcji szachulcowej (osiem obiektów) oraz okładziną drewnianą (siedem obiektów) zwykle umieszczoną w górnych partiach ścian szczytowych; trzy budynki były wykończone okładziną ceramiczną;

i) przeważa kolorystyka ścian biała – zastosowana w siedemnastu obiektach, oraz beżowa – w siedmiu; w budynkach o konstrukcji szachulcowej oraz z okładziną drewnianą występuje także kolorystyka brązowa (dwanaście obiektów) i grafitowa (trzy); rzadziej spotykane są budynki w kolorystyce szarej, pomarańczowej, żółtej i jasnozielonej;

j) dwadzieścia osiem spośród trzydziestu siedmiu analizowanych budynków posiada cokół, który zwykle jest wykończony tynkiem (siedemnaście obiektów) oraz ceramiką (siedem) i kamieniem (cztery) oraz kolorystykę brązową (osiem budynków), pomarańczową (dziesięć) lub szarą (siedem);

k) biorąc pod uwagę konstrukcję, to większość budynków w Gołęczewie jest wykonanych w konstrukcji tradycyjnej murowanej (trzydzieści cztery obiekty), a także z częściową (dziewięć) lub całościową (dwa) konstrukcją z muru pruskiego;

l) stolarka okienna wykonana jest w przeważającej części z drewna oraz PCV w kolorystyce białej (trzydzieści pięć obiektów) oraz rzadziej brązowej (sześć); w pracy określono najczęściej występujące proporcje szerokości do wysokości okien; ciekawie przedstawia się kolorystyka drzwi wejściowych – dwadzieścia jeden spośród dwudziestu czterech przeanalizowanych pod tym względem budynków posiada drzwi w kolorze brązowym;

m) kolejnym badanym elementem był okap, który w tradycyjnych budynkach jest wysunięty do 1 m poza lico ścian; czasami dolna część połaci jest zlicowana ze ścianami;

n) charakterystycznym detalem dla zabytkowej zabudowy miejscowości były ceglane, łukowo zwieńczone kominy, płyciny w ścianach symulujące otwory okienne, ściany szczytowe zwieńczone w górnej części okładziną drewnianą,

kotwy mocujące na elewacji, ozdobny gzyms, łukowe nadproża, lukarny oraz ganki podtrzymywane zwykle przez jedną kolumnę;

o) ostatnim analizowanym elementem był materiał wykończeniowy płotu, którym w przeważającej liczbie był metal, ceramika, drewno i tynk; rzadziej spotykane i jednoznacznie niskiej jakości estetycznej były płoty wykonane z prefabrykowanych elementów betonowych.

Powyższe zestawienie pokazuje, że nie wszystkie cechy zaobserwowane w zabudowie tradycyjnej są cechami tradycyjnymi. W oparciu o studia literatury przedmiotu oraz archiwalne materiały zdjęciowe wykonane przed II wojną światową na terenie miejscowości Gołęczewo, autorowi udało się rozróżnić następujące elementy o charakterze współczesnym: okna z PCV, dachy wykończone blachą, a także betonowe, prefabrykowane płoty.

6.4. ANALIZA WSPÓŁCZESNEJ ZABUDOWY GOŁĘCZEWA

Analiza zabytkowej zabudowy umożliwiła stworzenie profilu tradycyjnego budynku w miejscowości Gołęczewo, składającego się z najczęściej występujących elementów wymienionych w poprzednim rozdziale. Ze względu na ograniczony czas analizy, do chwili obecnej dalszym etapem badań objętych zostało dwadzieścia siedem budynków współczesnych na terenie Gołęczewa, zwłaszcza znajdujących się we wschodniej części ul. Dworcowej (rys. 1).

Waloryzacja została przeprowadzona w sposób opisany w rozdziale 6.2. W wyniku przeprowadzonej analizy tabelarycznej otrzymano wartości obrazujące stopień odniesienia budynków nowoczesnych do architektury tradycyjnej. Dla lepszego zobrazowania wyników badania przyjęto, że budynki które otrzymały sumaryczną wartość ujemną, słabo odnoszą się do zabudowy tradycyjnej. Budynki, które otrzymały wartości od 0 do 5,8 dosyć dobrze odwołują się do lokalnej tradycji budowlanej, a budynki o wartości 5,8–11,6 odwołują się bardzo dobrze.

Niestety okazało się, że w przeważającej liczbie współczesnych budynków dominują obce elementy architektoniczne i urbanistyczne. Takich obiektów było aż czternaście spośród dwudziestu siedmiu analizowanych, co stanowi 52% ogółu. Sześć budynków (22%) dość dobrze odwoływało się do lokalnych tradycji budowlanych. Niestety jedynie siedem z nich (26%) bardzo dobrze nawiązywało do wspomnianych tradycji.

Interesujące wnioski wynikają z badania po wprowadzeniu kryterium czasu powstania budynków, a warto przypomnieć, że większość budynków w Gołęczewie została wpisana do rejestru zabytków w roku 1981. Wśród obiektów współczesnych, które powstały przed 1990 rokiem dominują takie, w których przeważają elementy obce, nieodwołujące się do lokalnej tradycji budowlanej. Są wśród nich głównie budynki jednorodzinne z płaskim dachem, typowe dla budownictwa lat 60., 70. i 80. Takich obiektów było aż jedenaście spośród siedemnastu powsta-

łych w tym okresie, co stanowi 65% ogółu. Tylko sześć budynków odwołuje się dobrze lub dość dobrze do tradycji lokalnej (rys. 2).

- budynki, których forma słabo odwołuje się do architektury tradycyjnej
- budynki, których forma dosyć dobrze odwołuje się do architektury tradycyjnej
- budynki, których forma bardzo dobrze odwołuje się do architektury tradycyjnej

Rys. 1. Waloryzacja budynków współczesnych w Golęczenie

Źródło: opracowanie własne

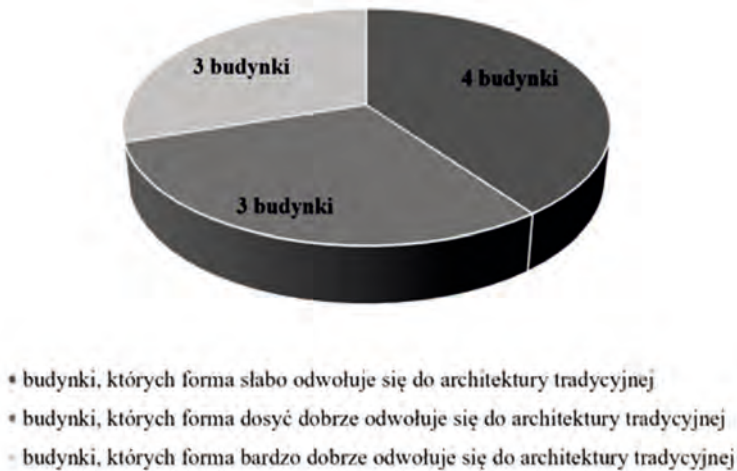
- budynki, których forma słabo odwołuje się do architektury tradycyjnej
- budynki, których forma dosyć dobrze odwołuje się do architektury tradycyjnej
- budynki, których forma bardzo dobrze odwołuje się do architektury tradycyjnej

Rys. 2. Waloryzacja budynków w Golęczenie powstałych przed 1990 r.

Źródło: opracowanie własne

Co ciekawe, analiza obiektów najnowszych, a więc powstałych po 1990 roku potwierdziła, że budynki słabo odwołujące się do lokalnych tradycji budowlanych stanowiły jedynie 30% ogółu, a dobrze nawiązujące do nich już 40% (rys. 3). W porównaniu z zabudową, która powstała przed 1990 rokiem, ilość obiektów,

których forma słabo odnosi się do tradycji zmalała o 73%, a budynków odwołujących się bardzo dobrze wzrosła o 25%. Przyczyny tego stanu mogą być różne, jednak najbardziej prawdopodobną wydaje się dodanie w latach 80. i 90. XX wieku 43 budynków zbudowanych za czasów pruskich do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, co w opinii autora nie tylko uchroniło spuściznę kulturową Gołęczewa, ale także zwiększyło świadomość mieszkańców i urzędników decydujących m.in. o kształcie lokalnej polityki przestrzennej.

Rys. 3. Waloryzacja budynków w Gołęczewie powstałych po 1990 r.

Źródło: opracowanie własne

6.5. WNIOSKI

Pomimo faktu, że analiza zabudowy Gołęczewa (zwłaszcza obiektów współczesnych) nie została jeszcze zakończona, a do tej pory przeanalizowano zaledwie 65 spośród 348 budynków znajdujących się na terenie miejscowości, uzyskane dane pozwoliły na scharakteryzowanie tradycyjnej architektury miejscowości. Stanowi ona element spuścizny kulturowej aglomeracji poznańskiej i województwa wielkopolskiego. Dzięki analizie ustalono wstępnie, w jakim stopniu współczesna architektura odwołuje się do tradycji budowlanych przedmiotowego miejsca. Jej wyniki pokazują niestety, że budynki powstające po II wojnie światowej w niewystarczającym stopniu nawiązują do tradycji regionu. Można postawić tezę, że obiekty, które w badaniu uzyskały końcową wartość ujemną, zdegradowały dosyć spójny przed II wojną światową krajobraz Gołęczewa. Na szczęście niekorzystne pod względem zachowania tożsamości architektonicznej tendencje budowlane, zwłaszcza z lat 60. i 70. XX wieku, ulegają stopniowemu

odwróceniu, co najprawdopodobniej jest zasługą wpisania większości przedwojennej zabudowy wsi do rejestru zabytków.

Opisana w pracy metoda badawcza jest uniwersalna i może być stosowana do analizy form budynków tradycyjnych i współczesnych zarówno w różnych lokalizacjach (także poza Polską), jak i na obszarach o różnej wielkości. Przyjęta skala ocen i ustalone w pracy współczynniki elementów form architektonicznych umożliwiają stosowanie tej metody przez osoby nie związane profesjonalnie z projektowaniem czy pracą naukową.

Ze względu na charakter porównawczy przedstawiona w niniejszym opracowaniu metoda badawcza sprawdza się najlepiej w miejscach, gdzie istnieje duża ilość zarówno budynków tradycyjnych, jak i współczesnych. Może jednak okazać się mniej przydatna na obszarach, w których znajduje się zwłaszcza niewiele obiektów tradycyjnych, ze względu na problem z powiązaniem ich form architektonicznych z formami budynków współczesnych. Innym zagrożeniem może stać się ocena autentyczności elementów spotykanych w obiektach tradycyjnych. Jej weryfikacja może wymagać specjalistycznej wiedzy lub studiów materiałów archiwalnych.

Badanie będzie kontynuowane, co umożliwi pełniejsze scharakteryzowanie współczesnej zabudowy Gołęczewa, a wnioski z gotowej analizy w opinii autora okażą się pomocne w procesach projektowych i budowlanych na terenie miejscowości.

LITERATURA

- Barek R., 2002, *Odnowa architektoniczna małych miast i wsi – przykłady działań*, Obszary wiejskie: problemy, projekty, wizje, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań.
- Bonenberg W., Zierke P., 2014, *Dobra kultury współczesnej jako element krajobrazu powiatu poznańskiego*, Wydawnictwo Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Burszta J. (red.), 1964, *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 2, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Graczyk R., 2005, *Zespoły współczesnej zabudowy mieszkaniowej na tle historycznej makrostruktury miejskiej Lubonia. Wybrane aspekty*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura i Urbanistyka”, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Graczyk R., 2015, *Tożsamość kulturowa małych miast Wielkopolski na przykładzie Dolska i Książa Wielkopolskiego*, Kulturowe i cywilizacyjne postawy Polaków: Krajobraz jako dorobek kulturowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Lublin.
- Kaszuba J., 2012, *Problem z zachowaniem tożsamości historycznej miasta na przykładzie małego miasta Nekli*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura i Urbanistyka”, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.

- Matuszek J., 2002, *Nowe funkcje starych wiejskich domów w powiecie nowotomyskim*, Obszary wiejskie: problemy, projekty, wizje, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań.
- Palacz T., 2012, *Dziedzictwo wsi wielkopolskiej – stan zachowania, zagrożenia oraz działania zmierzające do jego ochrony*, „Architektura Krajobrazu”, 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław, s. 109–123.
- Raszeja E., 2002, *Procedury i instrumenty kształtowania krajobrazu na obszarach wiejskich Wielkopolski w aspekcie integracji z Unią Europejską*, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Wydawnictwo Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Raszeja E., Wilkaniec A., de Mezer E., 2010, *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej*, seria: Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, 3, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Rejestr zabytków województwa wielkopolskiego* [online], http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/WLK-rej.pdf (dostęp: 10.08.2015).
- Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej* [online], 2011, Centrum Badań Metropolitalnych, Poznań, <http://metropolia2020.poznan.pl/tresc-dokumentu> (dostęp: 22.09.2015).
- Szwiec P., 2009, *Architektura regionalna Wielkopolski Zachodniej a powszechna globalizacja i unifikacja form architektonicznych*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura i Urbanistyka”, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Zierke P., 2015, *Odwolania do tradycji we współczesnej architekturze aglomeracji poznańskiej jako szansa na poprawę jakości przestrzeni*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 19, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Abstract

The work presents the results of research investigating traditional architecture in Gołęczewo – a village near Poznań – and its impact on contemporary buildings. The analysis, which is one of the stages in the research on vernacular architecture of Wielkopolska, was performed using the author's innovative method, which allows to determine the value of a building on the basis of the parameters of its architectural form and location. Its main goal was to identify traditional elements of buildings in Gołęczewo and to confront them with modern forms of residential buildings erected after World War II. The research also aimed to define the relations between traditional and contemporary architecture, as well as search for best examples of modern architecture which invoke local building traditions. The author tries to answer the question whether today, when catalogues with standard house designs are widely available and guidelines are often not sufficient, contemporary buildings still seek to resemble the traditional architecture of region.

Keywords

Traditional architecture, cultural heritage, architectural identity, village.